ქავთარაძის
ისტორიული კვლევები და ლიცენზირება

იოანე პრესვიტერის საიდუმლო

დავით ტაოელი და ორი იოანე
ქართული ჰიპოთეზა

შევსებული ქართული ილუსტრირებული გამოცემა

გიორგი ქავთარაძე
ისტორიის დოქტორი

იოანე პრესვიტერის საიდუმლო

© 2026 გიორგი ქავთარაძე

დოკუმენტური კვლევით შევსებული ქართული გამოცემა · 2026 წლის 31 ოქტომბერი

ყველა უფლება დაცულია. მოკლე ციტირებისას მიუთითეთ ავტორი და სათაური. ნებართვის, თარგმანისა და ლიცენზირების საკითხებზე დაუკავშირდით ავტორს.

ქავთარაძის ისტორიული კვლევები და ლიცენზირება
kavtaresearch@gmail.com

კვლევა და ინტერპრეტაცია ავტორს ეკუთვნის. შუა საუკუნეების ტექსტები, თანამედროვე გამოცემები და სხვა ნაშრომები მითითებულია შენიშვნებსა და ბიბლიოგრაფიაში. სადავო თარიღები და პიროვნებათა იდენტიფიკაციები შესაბამისად არის აღნიშნული.

მესამე პირთა ილუსტრაციები ინარჩუნებს საზოგადოებრივი კუთვნილების სტატუსს ან ილუსტრაციების წყაროებში მითითებულ Creative Commons ლიცენზიებს. ტექსტის საავტორო უფლება ამ გამოსახულებებს არ ზღუდავს.

ყდის სამეული ამ გამოცემისთვის შექმნილი თანამედროვე მხატვრული ინტერპრეტაციაა; სახეები წარმოსახვითია. იხ. ილუსტრაციების წყაროები.

შინაარსი

ილუსტრაციები 5

ავტორისგან 7

ვიტერბოში მოსმენილი ამბავი 9

1. დოკუმენტური იოანე პრესვიტერები 11

2. იმპერია, რომელსაც საკუთარი ჯარი ემუქრებოდა 16

3. დავით ტაოელის ძალაუფლება 20

4. იოანე იბერის გზა ათონისკენ 24

5. იოანე-თორნიკეს სამხედრო მისია 27

6. 979 წლის კამპანია და გამარჯვების ხსოვნა 33

7. სკლიაროსი და აღმოსავლური მმართველები 41

8. ივირონის დაარსება და ქართული წიგნი 44

9. ტაოდან ანტიოქიამდე 49

10. ოტოს ცნობის ხელახალი წაკითხვა 54

11. სამი მოღვაწე და ერთი ლეგენდარული სახე 57

12. სხვა კანდიდატების შედარება 62

13. მეფე დავითი და ლეგენდის ცვალებადი გეოგრაფია 67

14. რატომ სჭირდებოდათ მეფე-მღვდელი 71

15. იოანე პრესვიტერის წერილი 75

16. ლეგენდის აზიური და ეთიოპიური ცხოვრება 78

17. ქართული ჰიპოთეზა კვლევის ისტორიაში 85

18. კვლევის შედეგები და ღია კითხვები 88

შემონახული სახელები 90

ქრონოლოგია 91

მოქმედი პირები და მოკლე ლექსიკონი 94

ძირითადი მოწმობების გზამკვლევი 97

კვლევის გაგრძელების მიმართულებები 99

დოკუმენტური სახელდების ერთი ნიმუში 100

შენიშვნები 102

ბიბლიოგრაფია 115

ილუსტრაციების წყაროები 120

ილუსტრაციები

წიგნში წარმოდგენილია შემონახული მინიატურების, რელიეფისა და მოხატულობების რეპროდუქციები, ძველი რუკები, ნაბეჭდი წიგნის სატიტულო ფურცელი, მონასტრების ფოტოები და თანამედროვე რეკონსტრუქციები. წარწერებში მითითებულია მათი თარიღი, წყარო და გამოყენების პირობები. რეკონსტრუქციები სავარაუდო იერს გვთავაზობს; რუკა ავტორის ტერიტორიულ ჰიპოთეზას ასახავს, ქრონოლოგიური დიაგრამა კი მოვლენებისა და მოწმობების თარიღებს ადარებს. დამატებულია 1047 წლის ბერძნული კოლოფონის ფოტოფაქსიმილე, გამოცემის წაკითხვისა და ფოტოს შეზღუდვების განმარტებით.

1. ქართველთა სამეფოს ტერიტორიული ჰიპოთეზა

2. ბასილი II-ის მინიატურა

3. ბასილი II-ის თანამედროვე რეკონსტრუქცია

4. ოშკის ტაძრის ფოტო

5. ოშკი თორნიკეს ეპოქაში

6. დავით ტაოელის ქტიტორული რელიეფი

7. იოანე იბერის საეკლესიო გამოსახულება

8. იოანე-თორნიკეს საეკლესიო გამოსახულება

9. დავით ტაოელი და ორი იოანე

10. ზარზმის წარწერა

11. სკლიაროსისა და ფოკას ჯარები მინიატურაში

12. 979 წლის კამპანია

13. ივირონის აღმოსავლეთი ხედი

14. ივირონი დამფუძნებელთა ეპოქაში

15. მოვლენებისა და ტექსტების ქრონოლოგია

16. იოანე პრესვიტერი პორტოლანურ რუკაზე

17. ლეგენდის სახელი ნაბეჭდი წიგნის სათაურში

18. იოანე პრესვიტერი ეთიოპიის გეოგრაფიაში

19. 1047 წლის იოანეს კოლოფონი

ილუსტრაცია 1

ქართველთა სამეფოს ტერიტორიული ჰიპოთეზა

დაახლოებით 979 წლის გარემოს ილუსტრირებული რუკა. ისტორიულ წყაროთა კრიტიკული ანალიზის შედეგად გიორგი ქავთარაძის მიერ შედგენილი. სანაპირო თანამედროვე მონაცემებს ეყრდნობა; მთებისა და ეკლესიების ნიშნები პირობითია.

ავტორის ტერიტორიული კონტური · Natural Earth-ის სანაპიროები.
სრული წყარო და ლიცენზია: ილუსტრაციების წყაროები.

ავტორისგან

იოანე პრესვიტერის შესახებ ცნობებს ერთი უცნაური თვისება აქვს: რაც უფრო მრავლდება ისინი, მით უფრო ძნელდება იმ წარსულის დანახვა, საიდანაც ამბავი შეიძლებოდა დაწყებულიყო. ყოველი ახალი ავტორი რაღაცას ამატებს. მეფე-მღვდელი იცვლის ქვეყანას, მტრებსა და ნათესაობას, ადრეული გადმოცემა კი მოგვიანო ამბების მიღმა იფარება. ჩემმა კვლევამ ამიტომ საპირისპირო მიმართულება მიიღო: ცნობილი ლეგენდიდან მის შესაძლო ისტორიულ სათავეებს მივუბრუნდი.

ჩემი ამოსავალი დაკვირვება ასეთია: ოტო ფრაიზინგელის ცნობა უკვე ლეგენდარულ ამბავს გადმოგვცემს. 1145 წელი ამ ამბის დაბადების თარიღად ვერ ჩაითვლება. ოტო წერს მეფე-მღვდელზე, რომელსაც იოანე პრესვიტერს უკვე უწოდებენ. მაშასადამე, მის ცნობას წინ უძღოდა გადმოცემა, რომლის წარსულიც ჩვენთვის უცნობია. რამდენად შორეულ წარსულს სწვდებოდა ეს გადმოცემა, მხოლოდ ოტოს სიტყვებით ვერ განვსაზღვრავთ. სწორედ ამ კითხვაზე პასუხს ვეძებ.[1]

ჩემი ჰიპოთეზით, ლეგენდის ისტორიული საფუძველი დავით III ტაოელის, იოანე-თორნიკესა და იოანე იბერის ერთობლივ მოქმედებაში უნდა ვეძებოთ. ამ სამ ადამიანს რეალური ურთიერთობა აკავშირებდა. ბიზანტიის მძიმე კრიზისის დროს, 979 წელს, დავითმა სამხედრო დახმარება გაგზავნა, თორნიკე ლაშქარს გაუძღვა, ხოლო მათი თანამშრომლობის ხსოვნა იმ სამონასტრო თემმა შეინახა, რომელსაც იოანე იბერი წინამძღვრობდა. ამ წრეში თავს იყრის მეფე-მღვდლის ამბისთვის საყურადღებო რამდენიმე ნიშანი: მმართველის ძალაუფლება, იოანეს სახელი, სასულიერო ავტორიტეტი და სამხედრო გამარჯვება.[2]

ვფიქრობ, ეს თანხვედრა ისტორიულ ახსნას იმსახურებს. სამ პიროვნებას შორის განაწილებული თვისებები შორეულ გადმოცემაში შეიძლებოდა ერთ სახედ გაერთიანებულიყო. მოგვიანებით ამ სახეს სხვა გამარჯვებები და სხვა ქვეყნები

დაუკავშირდებოდა. ამდენად, მეფე-მღვდლის ლეგენდის უკან შესაძლოა ერთმანეთთან დაკავშირებული ადამიანების გარდაქმნილი ხსოვნა იდგეს. წიგნში ამ შესაძლებლობას ვიკვლევ და მის საფუძვლებს ვასაბუთებ.

დოკუმენტურ გამოკვლევაში უკვე გამოვყავი რეალური ადამიანები, რომელთა სახელთან პრესვიტერის წოდება იკითხება. ეს მასალა ძიების საწყისს ცვლის: შეგვიძლია ჯერ კონკრეტული პირები და მათი გარემო შევისწავლოთ, შემდეგ კი ვიკითხოთ, როგორ შეიძლებოდა რომელიმე მათგანის ხსოვნა ლეგენდას დაკავშირებოდა. ამასთან, განხილული აქტები ჯერ არ გვაძლევს იოანე იბერის ან იოანე-თორნიკეს პრესვიტერად პირდაპირ იდენტიფიცირების საფუძველს. ერთი იოანეს წოდებას მეორე იოანეს ბიოგრაფიას ვერ მივუმატებთ.[3]

ამიტომ თხრობას დოკუმენტური იოანეებით ვიწყებ. მათ შემდეგ დავითისა და ორი იოანეს თანამშრომლობას, 979 წლის გამარჯვებასა და დამარცხებული სკლიაროსის აღმოსავლურ კავშირებს განვიხილავ. ჩემი მიზანია ქართული საფუძვლის სასარგებლო არგუმენტის ჩამოყალიბება, რომელსაც მკითხველი წყაროს მიხედვით შეამოწმებს. ოტოს ცნობასთან მსგავსებები, განსხვავებები და ჯერ აღსადგენი გადაცემის გზა ამ მსჯელობის თანაბრად აუცილებელი ნაწილებია.

ვიტერბოში მოსმენილი ამბავი

1145 წელს დასავლეთი ედესის დაცემამ შეაშფოთა. წინა წლის ბოლოს ზანგის ძალებმა ჯვაროსანთა ეს მნიშვნელოვანი ქალაქი აიღეს. დახმარების ძიებას მარცხის მიზეზებზე მსჯელობა ახლდა. ამ დროს სირიის სანაპიროდან ჩამოსულმა ეპისკოპოსმა პაპის კარზე შორეულ ქვეყანაში მოპოვებული გამარჯვების ამბავი მიიტანა.

ჰუგო ჯაბალელი ვიტერბოში ფრაიზინგის ეპისკოპოს ოტოს შეხვდა. ჰუგოს მონათხრობით, სპარსეთისა და სომხეთის მიღმა ცხოვრობდა იოანე, რომელიც ერთდროულად მეფეც იყო და მღვდელიც. მას აღმოსავლეთის ძლევამოსილი მმართველები დაემარცხებინა და იერუსალიმის დასახმარებლად წასვლა განეზრახა, მაგრამ ტიგროსის გადალახვა ვერ მოეხერხებინა. ამ ამბავში პოლიტიკური იმედი შორეული ქვეყნის ბუნდოვან ცოდნასა და ქრისტიანი მმართველის უჩვეულო სახეს ერწყმოდა.[4]

ოტოს ქრონიკაში ამ იოანეს სამეფო, სარწმუნოება, დიდებული წარმომავლობა და ძვირფასი კვერთხი აქვს. მკითხველი მას უკვე ცნობილი სახელით ხვდება: „ასე უწოდებენ მას“, განმარტავს მემატიანე. თუმცა არ ვიცით, ვისგან მოისმინა ჰუგომ ეს ამბავი, რამდენმა ადამიანმა გადასცა იგი ერთმანეთს და რა ენებზე მოჰყვნენ მას. ოტო ამ საკითხებს აღარ ეხება.

შეგვიძლია ოტოს ცნობას დროში წინ გავყვეთ. ეს გზა მონღოლთა კარამდე და ეთიოპიის ქრისტიანულ სამეფომდე მიგვიყვანს. თუმცა ჩემი კითხვის დასასმელად ჯერ უკან უნდა დავბრუნდეთ, იმ მოვლენებთან, რომლებმაც ქართველი მმართველი და ორი მონაზონი ბიზანტიის პოლიტიკურ კრიზისში ჩართო.

979 წელს ბიზანტიის ხელისუფლება აჯანყებულ სარდალს ებრძოდა. მის დასახმარებლად დავით ტაოელმა ლაშქარი გაგზავნა, რომელსაც მონაზონი იოანე-თორნიკე მეთაურობდა.

ამ მისიის ათონურ ისტორიაში მეორე იოანეც მონაწილეობს: იბერი, ექვთიმეს მამა, ყოფილი დიდებული და სამონასტრო წინამძღვარი. გამარჯვებიდან დაბრუნებულმა თორნიკემ მოპოვებული ქონება მას მიანდო. მათი თანამშრომლობა ომის დასრულების შემდეგაც გაგრძელდა.[5, 6]

979 წლის მოვლენებსა და ვიტერბოს შეხვედრას 166 წელი აშორებს. ამ ხნის განმავლობაში ივირონში წიგნებს წერდნენ, საბუთებს ინახავდნენ და დამფუძნებლებს იხსენიებდნენ. ეს გარემო გვიხსნის, როგორ შეიძლებოდა მათი ამბავი შემონახულიყო. შემდეგი კითხვა უფრო რთულია: შეეძლო თუ არა ამ ხსოვნას ათონის ფარგლებს გასცდენოდა და ისე შეცვლილიყო, რომ ორი იოანესა და დავითის ნაცვლად ერთი მეფე-მღვდელი გამოჩენილიყო? პასუხის ძიება იწყება საბუთით: სად იკითხება იოანეს სახელი და პრესვიტერის წოდება, ვის ეკუთვნის ეს ჩანაწერი და რას გვაძლევს იგი ისტორიული გარემოს აღსადგენად?

თავი 1

დოკუმენტური იოანე პრესვიტერები

ლეგენდარული მეფე-მღვდლის ძიებამდე რეალურ იოანეებს უნდა შევხვდეთ. ისინი საბუთებს ხელს აწერენ, წიგნებს გადაწერენ, მონასტერს წინამძღვრობენ ან სამართლებრივ გარიგებას ესწრებიან. მათი სახელისა და წოდების ერთობლიობა თხრობის პერსონაჟის აღწერა კი არ არის, არამედ კონკრეტული ჩანაწერის ნაწილია. ამ განსხვავებას კვლევისთვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს.

შერჩეული კორპუსი 954–1066 წლებით დათარიღებულ რვა დოსიეს აერთიანებს. ზოგ შემთხვევაში ფოტოფაქსიმილე გამოცემასთანაა შედარებული; ზოგში კი ხელმოწერის წაკითხვა მხოლოდ კრიტიკული გამოცემის ციტირებითაა ხელმისაწვდომი. რვა დოსიე არც ყველა იოანეს აღრიცხვას ნიშნავს და არც უპირობოდ რვა განსხვავებულ ადამიანს. მოკლე ჩანაწერის უკან ცალკე ბიოგრაფიის დასანახად დამატებითი ნიშნებია საჭირო.

რა დაამტკიცა დოკუმენტურმა ძიებამ

972 წლის ათონურ ტიპიკონში იოანე ბერისა და პრესვიტერის წოდებებითაა გამოყოფილი. 991 წლის ლავრის აქტში ეს წოდებები ქსეროკასტრონის იღუმენ იოანეს უკავშირდება. 1012 წლის საბუთებთან დაკავშირებული სხვა იოანე ექვთიმე იბერის მოწაფე და გადამწერია. აქ უკვე კონკრეტული სამონასტრო გარემო ჩანს, თუმცა დამოწმებული მოწაფე ივირონის დამფუძნებელი იოანე იბერი არ არის.[7]

დოსიე და დრო	პირი ან ფუნქცია	ტექსტის შემოწმება
J01 · 954	გადამწერი იოანე	ფოტო + გამოცემა; მოგვიანებით აღდგენილი კოლოფონი

დოსიე და დრო	პირი ან ფუნქცია	ტექსტის შემოწმება
J02 · 972	ტრაგოსის ხელმომწერი	კრიტიკული გამოცემის ციტირება
J03 · 985–998	ქსეროკასტრონის იღუმენი	პრესვიტერი 991 წლის ფორმულაში
J04 · 1010	იერისოსის მოწმე	კრიტიკული გამოცემის ციტირება
J05 · 1012	ექვთიმეს მოწაფე და გადამწერი	კრიტიკული გამოცემის ციტირება
J06 · 1015 / 1020	იოანე გრამატიკოსი	1015-ის ფოტო; წოდება 1020-ის აქტში
J07 · 1047	ლავრის ხელნაწერის გადამწერი	ფოტო + გამოცემა
J08 · 1066	Paris gr. 289-ის გადამწერი	ფოტო + გამოცემა

ეს მასალა გვიდასტურებს, რომ „იოანე პრესვიტერი“ რეალური სახელისა და საეკლესიო წოდების შეერთებაა. თუმცა მისი დოკუმენტური გამოყენება და ლეგენდარული მეფე-მღვდლის სახელის წარმოშობა სხვადასხვა საკითხია. პირის არსებობის საბუთი თავისთავად მისი ლეგენდად ქცევის საბუთი ვერ გახდება. მრავალმა დამოწმებამ ძიება გააფართოვა და, ამავე დროს, დაგვანახა, რატომ ვერ ჩაითვლება მხოლოდ ეს სახელდება უნიკალურ ამოსაცნობ ნიშნად.

როგორ მივდივართ სახელიდან პიროვნებამდე

ერთი ადამიანის იდენტიფიკაციას სახელი, წოდება, დრო, ადგილი და ურთიერთობები ერთად უნდა ამყარებდეს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მონასტრის დასახელება, მასწავლებელი, ნათესავი ან თანმოწმე. თუ ორ ჩანაწერს ამ ნიშნებიდან მხოლოდ სახელი აერთიანებს, მათი შეერთება ჯერ ნაადრევია. თუ რამდენიმე დამოუკიდებელი ნიშანი ემთხვევა, ბიოგრაფიული კავშირის შემოწმებას უკვე კონკრეტული საფუძველი აქვს.

985 წლის აქტის შემთხვევაში სწორედ ამ წესით უნდა ვიმოქმედოთ. ქსეროკასტრონის იღუმენი იოანე მონასტრის სახელითაა განსაზღვრული; ამ ფორმულაში პრესვიტერის წოდება არ წერია. მისი თორნიკედ გამოცხადებას არც ჩანაწერის ფუნქცია და არც უფრო გვიანდელი დამოწმებები ამყარებს. 984 წლის აქტშიც მიმღები იოანე იბერი და სხვა იოანე, ტექსტის დამწერი, ერთმანეთისგან უნდა გავარჩიოთ.[8]

მონაზვნობა, იღუმენობა და პრესვიტერობა ურთიერთჩანაცვლებადი ცნებები არ არის. შეიძლება ერთი პირი ბერიც იყოს და მღვდელიც, მაგრამ ერთის დამოწმება მეორეს ავტომატურად არ გვაძლევს. ამიტომ ჩემი ჰიპოთეზისთვის საჭირო სასულიერო თვისებას სწორედ იმ პირის წყაროში ვეძებ, რომლის სამხედრო ან პოლიტიკურ მოქმედებასაც ვიკვლევ.

მოვლენის თარიღი და ხელნაწერის ასაკი

კოლოფონის თარიღიც სიფრთხილეს მოითხოვს. 954 წლის ამბის მქონე პარიზული კოლოფონი მოგვიანებითაა აღდგენილი; ამიტომ მის ტექსტში გადმოცემული თარიღი და ჩვენამდე მოღწეული ხელის ასაკი ერთმანეთს არ ემთხვევა. 1047 წლის ლავრის კოლოფონთან გამოცემული ფოტოც გვაქვს, თუმცა გაცვეთილ ნაწილში სრულ წაკითხვას გამოცემა ავსებს. ეს პირობები წყაროს მნიშვნელობას არ აუქმებს; ისინი გვიჩვენებს, კონკრეტულად რას ვეყრდნობით.[9]

სახელდების გარემო და ისტორიული სამეული

დოკუმენტური იოანეების კორპუსი გვიჩვენებს გარემოს, რომელშიც ასეთი სახელდება ჩვეულებრივი საეკლესიო ენის ნაწილი იყო. დავითისა და ორი იოანეს ისტორია სხვა კითხვას პასუხობს: სად გვხვდება ერთმანეთთან დაკავშირებული მმართველი, მონაზონი სარდალი, სამონასტრო წინამძღვარი და მნიშვნელოვანი გამარჯვება? პირველი ძიება შესაძლო სახელდებას ეხება, მეორე — დაკავშირებულ მოქმედებას. მათი შეერთება კონკრეტული პირის ან გადმოცემის დამაკავშირებელ მოწმობას მოითხოვს.

ქართული ჰიპოთეზის შესამოწმებლად ერთმანეთისგან განსხვავებული მოწმობები გვაქვს: ხელნაწერთა კოლოფონები, სამონასტრო აქტები, წარწერები და ისტორიული თუ აგიოგრაფიული თხზულებები. მათი საშუალებით დავითისა და ორი იოანეს ურთიერთობას ვადგენთ. თითოეული წყარო ამ ურთიერთობის სხვადასხვა მხარეს გვიჩვენებს.

კოლოფონი შეიძლება წიგნის დამკვეთისა და გადამწერის სახელს ინახავდეს. აქტი ქონებასა და უფლებებს განსაზღვრავს. წარწერა კონკრეტულ ადამიანს და მის ღვაწლს იხსენებს, აგიოგრაფი კი ცხოვრების სულიერ მნიშვნელობას განმარტავს. როდესაც სხვადასხვა მიზნით შექმნილი მოწმობები ერთსა და იმავე კავშირს ადასტურებს, ამ კავშირის ისტორიულ საფუძველს უკეთ ვხედავთ.[10, 11, 12]

ქართული თხრობა XI საუკუნეში

გიორგი მთაწმინდელის „იოანესა და ექვთიმეს ცხოვრება“ ჩვეულებრივ 1042–1044 წლებით თარიღდება. მისი უძველესი შემორჩენილი ნუსხა, A-558, 1074 წელს ივირონში გადაიწერა. ამდენად, დავითისა და ორი იოანეს საერთო ამბავი ოტოს ცნობამდე უკვე წერილობით არსებობდა. ის თანამედროვე მკვლევრის მიერ გაფანტული სახელებისგან აწყობილი ბიოგრაფიული სქემა არ არის.[13]

1074 წლის ხელნაწერი ამ თხრობის არსებობასა და გავრცელების ერთ კონკრეტულ შემთხვევას ადასტურებს.

მისგან ვერ გავიგებთ, ვინ გაეცნო ტექსტს ანტიოქიაში ან სხვა ენაზე მოისმინა მისი შინაარსი. ქართული ამბის ადრეული წერილობითი ფორმა და მისი შესაძლო დასავლური გავრცელება, შესაბამისად, ორი სხვადასხვა საკითხია.

გიორგი მთაწმინდელი თავისი თემის წარსულში სანიმუშო წინამძღვრობას ეძებს. ტექსტში დამფუძნებელთა ღვაწლი სავანის შემდგომ მდგომარეობასაც უპირისპირდება. სიმდაბლის, მორჩილებისა და ღვთის შეწევნის ეპიზოდები ამ ავტორული მიზნის ნაწილია. მათი გათვალისწინება ისტორიული ცნობების უკეთ გაგებაში გვეხმარება: აგიოგრაფიული ფორმა თავადაც გვიჩვენებს, როგორ ინახავდა და განმარტავდა თემი თავის წარსულს.[14]

ერთი სახელის მქონე სხვადასხვა პირი

იოანეს სახელით რამდენიმე მოღვაწეს ვიცნობთ: იოანე იბერს, იოანე-თორნიკეს, იოანე ვარაზვაჩესა და მოგვიანო მღვდელ იოანეს. თითოეულის ცნობა მის თარიღს, საქმიანობასა და ტიტულს უნდა დავუკავშიროთ. სახელის დამთხვევა მათი ბიოგრაფიების გაერთიანების საფუძველს არ იძლევა.[15, 16]

გასათვალისწინებელია ქართული და ბერძნული თხრობების დათარიღებაც. მოგვიანო ბერძნული ცხოვრების არსებობა ვერ დაადასტურებს, რომ იგივე ტექსტი ოტოს დროსაც იკითხებოდა. უფრო ადრეული ბერძნული ზეპირი გადმოცემა შესაძლებელია, მაგრამ მისი არსებობა ცალკე მოწმობას მოითხოვს.[17]

წიგნის შემდგომი თხრობა ამ ორი მიმართულების შეხვედრის ადგილს ეძებს. ჯერ იმ პოლიტიკურ კრიზისს განვიხილავ, რომელმაც დავითის სამხედრო ძალა და ათონელი ბერის გამოცდილება ერთმანეთთან დააკავშირა. შემდეგ დავუბრუნდები კითხვას, რა შეიძლებოდა დარჩენილიყო ამ თანამშრომლობიდან შორეულ გადმოცემაში.

თავი 2

იმპერია, რომელსაც საკუთარი ჯარი ემუქრებოდა

976 წლის იანვარში იმპერატორი იოანე ციმისკე გარდაიცვალა. ბასილი II და კონსტანტინე VIII უკვე გვირგვინოსანი თანაიმპერატორები იყვნენ, თუმცა სახელმწიფოს მართვაში სასახლის გამოცდილ მოხელეებს დიდი გავლენა ჰქონდათ. ამ დროს ბასილი ჯერ არ იყო ის ძლევამოსილი ხელმწიფე, რომელსაც შემდგომი გამარჯვებებით ვიცნობთ. ახალგაზრდა იმპერატორს ტახტი ეჭირა, მაგრამ საკუთარი ხელისუფლების განმტკიცება ჯერ კიდევ წინ ჰქონდა.[18]

სასახლის გარეთ აღმოსავლეთის სამხედრო არისტოკრატია ძლიერდებოდა. მსხვილ საგვარეულოებს ნათესაობა, მამულები, თანამებრძოლები და სარდლობის გამოცდილება აკავშირებდა. იმპერიის გაფართოება მათ გავლენასაც ზრდიდა. წარმატებული სარდლის ძალა სასარგებლო იყო ხელისუფლებისთვის, თუმცა საფრთხედ იქცეოდა, როდესაც თავად სარდალს უჩნდებოდა ტახტის დაკავების სურვილი.

ბარდა სკლიაროსის აჯანყება ამ დაპირისპირებას უკავშირდებოდა. მის უკან სხვადასხვა ჯგუფის ინტერესები იდგა. რომელ მხარეს დადგებოდნენ, ამაზე დამოკიდებული იყო მათი თანამდებობა, შემოსავალი და უსაფრთხოება. ომი ქალაქებსა და ჯარისკაცებსაც არჩევანის წინაშე აყენებდა: ვისი ბრძანება უნდა შეესრულებინათ და ვის ერთგულებაზე დაემყარებინათ მომავალი?

კონსტანტინოპოლმა სკლიაროსის წინააღმდეგ ბარდა ფოკა გაგზავნა. ფოკა იმავე სამხედრო არისტოკრატიას ეკუთვნოდა და თავადაც ჰქონდა აჯანყების გამოცდილება. მისთვის სარდლობის მინდობა სასახლის შეზღუდულ არჩევანზე მეტყველებდა: ერთი გავლენიანი საგვარეულოს დასამარცხებლად მეორის დახმარება გახდა საჭირო.

გზები, მიწა და ომის ყოველდღიურობა

ომის შედეგს მხოლოდ სარდლების გადაწყვეტილებები არ განსაზღვრავდა. ლაშქარს სურსათი სჭირდებოდა, ცხენებს საკვები, დაჭრილებს მოვლა, გადაადგილების გზებს კი დაცვა. მდინარეები, უღელტეხილები და მარაგის მოსაპოვებელი დასახლებები ჯარის მოქმედებას ზღუდავდა. ეს პირობები სამხედრო ამბის გაგებაში გვეხმარება, თუმცა კონკრეტული მარშრუტის აღსადგენად წყაროთა ცნობები და ისტორიული გეოგრაფიაა საჭირო.

იმპერიის აღმოსავლეთში ბერძნულენოვანი სახელმწიფო კულტურის გვერდით სომხური, ქართული და სირიული ქრისტიანული ტრადიციები არსებობდა. საეკლესიო განსხვავებები ყოველთვის პოლიტიკურ კავშირებს არ განსაზღვრავდა. მოკავშირეობა ენობრივ და სარწმუნოებრივ საზღვრებსაც კვეთდა. ეს გარემო უნდა გვახსოვდეს, როდესაც სამოქალაქო ომის ამბავს მოგვიანო ლეგენდის ქრისტიან მეფესა და მის მტრებს შევადარებთ.

ტაო ამ ურთიერთობებში მონაწილეობდა. დავითს სამხედრო ძალა და პოლიტიკური გავლენა ჰქონდა, ამიტომ მისი მხარდაჭერა კონსტანტინოპოლისთვის მნიშვნელოვანი იყო. დახმარების თხოვნა ორივე მხარის მდგომარეობას გვიჩვენებს: იმპერიას მოკავშირე სჭირდებოდა, დავითს კი კრიზისი იმპერიულ პოლიტიკაში ჩარევის შესაძლებლობას აძლევდა.[19]

ამ საქმეში ათონელი ბერების ჩართვაც გასაგები ხდება, თუ მათ წარსულს გავითვალისწინებთ. ზოგი მათგანი მონასტერში დიდგვაროვანი წრიდან მივიდა. აღკვეცამ მათი ცხოვრების მიზანი შეცვალა, მაგრამ ნათესაური კავშირები, ძველი ნაცნობობა და ნდობა შეინარჩუნა. დახმარების მისიაც ამ ურთიერთობებს დაეყრდნო. ჯერ დავითს გავეცნოთ, შემდეგ კი ორ იოანეს, რომლებიც მას ათონურ თემთან აკავშირებდნენ.

ილუსტრაცია 2

ბასილი II-ის მინიატურა

ბასილი II-ის ფსალმუნი, XI საუკუნე. ვენეცია, მარჩიანას ეროვნული ბიბლიოთეკა, gr. Z. 17 (coll. 421), ფ. IIIr. იმპერატორი ქრისტესა და ანგელოზების მფარველობითაა გამოსახული. მინიატურა მოგვიანო საიმპერატორო სახეს გვიჩვენებს და ბასილის 979 წლის გარეგნობას უშუალოდ არ ასახავს. მის მიხედვით შექმნილი თანამედროვე რეკონსტრუქცია იხ. ილუსტრაციაში 3.

Biblioteca Nazionale Marciana · gr. Z. 17, ფ. IIIr · Public domain.
სრული წყარო და ლიცენზია: ილუსტრაციების წყაროები.

ილუსტრაცია 3

ბასილი II-ის თანამედროვე რეკონსტრუქცია

ხელოვნური ინტელექტის დახმარებით შექმნილი ინტერპრეტაცია XI საუკუნის ფსალმუნის მინიატურის მიხედვით. პოზა, გვირგვინი და სამხედრო სამოსი წყაროს მიჰყვება; სახე, მასალების ფაქტურა და გარემო სავარაუდოა. ეს 979 წლის გარეგნობის ზუსტი აღდგენა არ არის. წყარო იხ. ილუსტრაციაში 2.

თანამედროვე რეკონსტრუქცია · მარჩიანა, gr. Z. 17, ფ. IIIr-ის მიხედვით. სრული წყარო და ლიცენზია: ილუსტრაციების წყაროები.